

**ХИРОТонија св. Петра Цетињског у Сремским
Карловцима 1784. године**

Црногорске архијереје посвећивао је српски патријарх, јер је Црна Гора непрекидно била у саставу Пећке патријаршије. Зато су често српски патријарси долазили у Црну Гору.¹ Јурисдикционо и духовно јединство одржавало се и у најтежим приликама. Изразити пример тога јединства је хиротонија новоизабраног митрополита Данила далеко од Пећи и Цетиња. Црногорски теократа иде далеко у тубину да би од патријарха Арсенија III, избеглог пред турском најездом, примио посвећење. И пре и после укидања Патријаршије црногорске архијереје су посвећивали патријарси или њихови наследници.²

Црногорска дипломатија настоји да се то јединство одржи. Хиротонија св. Петра Цетињског у Сремским Карловцима сведочи о томе. У склопу низа политичких и црквених прилика у Црној Гори и Карловачкој митрополији извршено је епископско посвећење св. Петра. О томе се до данас није опширније писало. Код свих наших црквених и световних историчара његова хиротонија се само узгред спомиње. Проучавањем архивске грађе о посвећењу у светлости ондашњих околности овим радом чинимо први покушај да детаљно прикажемо не само сами ток припрема за рукоположење и чин посвећења него и време и личности које су непосредно биле у томе ангажоване.

¹ Вук Караџић пише: „По старом обичају пребапње зетске, а сад цетињске митрополите, посвећивао је пећки патријарх, који је обично у седам година једном долазио у канонске посјете у ову епархију”. В. Караџић, Црна Гора и Бока Которска, Београд 1922, 27.

² Ристо Драгићевић, Неколико нових докумената од 1748. до 1834. године, Историски записи, Цетиње 1939, III, св. 1—2, 76—77. Митрополита Саву рукоположио је патријарх Мојсије на Цетињу 1710. г., а митрополита Василија у Пећи патријарх Атанасије II 1750. г. Марко Драговић, Русија и Црна Гора од 1780. до 1790. г. Гласник Српског ученог друштва, књ. 72. Београд 1891., 251. О томе сведочи и писмо св. Петра упућено из Минска 6. децембра 1785. г. руском министарству иностраних послова у коме, између осталог, каже: „Славено-илирски народи издавно имају свога архиепископа који има право и власт посвећивати архијереје. При свему томе што сада, због турских насиља, немамо патријарха, али имамо доста благочестивијех архијереја и слободу у црквеним правима”. Драговић, 224. Једно црногорско изасланство у Бечу је изложило 1779. г. да ће се црногорски архијереји посвећивати изван Пећи „само докле Турци буду владали Србијом, те не можемо слободно да их шаљемо у Пећ”. Владан Борђевић, Црна Гора и Аустрија у XVIII веку, Београд 1912., 9—10. Последњу хиротонију у Црној Гори извршио је патријарх Василије Јовановић-Бркић када је из затвора емигрирао и у Цетињу посветио Арсенија Пламенца у чин епископа, Душан Вуксан, Петар I Петровић-Његош и његово доба, Цетиње 1950., 5—6.

Поред тога и да осветлимо и све оне догађаје који су претходили или се јавили после светитељеве хиротоније.³

Према сачуваним изворима св. Петар је још као млад био одређен за наследника митрополита Саве, као што се и раније практиковало.⁴ Обично су наследници посвећивани у чин епископа и вршили помоћне дужности митрополиту до његове смрти и преузимања теократске власти. И поред воље митрополитове о избору наследника из круга најближе родбине, народ је на скупштинама преко својих племенских старешина то потврђивао.

О избору св. Петра имамо низ података.⁵ Његово посвећивање је извршено после смрти владике Арсенија Пламенца, који је умро у манастиру Брчели у Црмници 15. маја 1784. г.⁶

³ Грађу о рукоположењу Св. Петра у Сремским Карловцима преписали смо из Архива Српске академије наука и уметности (бивши Патријаршијско-митрополијски архив) у Сремским Карловцима, Фонд „А“, Свети Синод, стелажа 11, фасцикла 4. У даљем навођењу цитирамо АСАНУ, ПМА, Ф „А“, Ф 4. Два документа из овог фонда објавио је руски научник Ал. Александров у књижици Петр I Петрович, владика-митрополит черногорскиј. Јего посвјашченије во епископа и сказаноје им посље етого слово”, Казањ 1895, с. 9—12. То су писмо митрополита Мојсија Путника којим обавештава гувернадур Јована Радоњића о хиротонији архимандрита Петра и беседа коју је новопосвећени владика изговорио. Александар Форничковић, Неколико докумената о завладичењу Петра I Петровића 13. X 1784. у Сремским Карловцима, Историјски записи, Титоград 1969. св. 1. с. 135—151. објавио је ову грађу али без икаквих коментара.

⁴ По речима Симе Милутиновића „Архимандрит Петар је још из дјетинства наследио епархије црногорске од народа објављен којег је и владика Сава хтео за живота својега завладичити да је било згода, јер не имаше ко већ у народ изети да им што боље каже него сами знаду”. Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Црне Горе, Београд 1835., с. 110. Марко Драговић, Русија и Црна Гора, 217. Д. Вуксан, н. д. с. 6.: „Од доба владике Данила узимају се за коадјуторе чланови из породице Петровића. Сава је имао у породици калуђера Петра који је имао да га наследи, а што га није посветио за епископа и поставио за коадјутора разлог је што је Петар у вријеме боравка патријарха Василија Бркића био још исувјаше млад, зато је посвећен Арсеније Пламенац, који није вршио никакву функцију”.

⁵ Поменуто изасланство код Марије Терезије 1779. г. наглашава да црногорски митрополит се увек бира по старом обичају, то јест да га бирају гувернадур, главари и цио народ црногорски”. Вл. Борбевић, н. д. 9—10. Св. Петар пише 1785. г. руском министарству иностраних послова да Црном Гором управљају митрополити „које бира народ по општем соглашенију” Душан Лекић, Спољна политика Петра I Петровића-Његоша, Цетиње 1950, с. 64. О избору архим. Петра за митрополита Сарајлија пише: „Давно и сагласно изабранога и свијема вољубљенога архимандрита Петра”. Историја Црне Горе, с. 110. Избор је обављен на народној скупштини, Ристо Драгићевић, Гувернадури у Црној Гори, Цетиње 1940., с. 16. На овој скупштини било је присутно око хиљаду делегата из разних племена. Јагош Јовановић, Стварање црногорске државе и развој црногорске националности, Цетиње 1948., с. 152.

⁶ Владика Арсеније Пламенац био је неспособан да преузме дужност црногорског митрополита. Ристо Драгићевић, Гувернадури у Црној Гори, с. 26. Глигор Станојевић, Црна Гора пред стварање државе, Београд, 1962. с. 76. Вуксан наводи податке да је Пламенац рукоположен по жељи Шћепана Малог, да би се лакше овај самозванач дограбио власти и тиме стекао поверење Црмничана, што поред владике Саве није могао толико успети због утледа који је стари митрополит у свим нахијама уживао. Вуксан, 5—6. Св. Петар пише у поменутом писму из Минска да је после смрти владике Саве Арсеније постао митрополит, „а ја сам био изабран за прејемника” Вуксан, 36. За ову изјаву каже Драговић да св. Петар „досвећење Арсенија Пламенца хоће да обуче у неку форму уљудности”. Драговић, 224. Исти писац објашњава положај владике

Хиротонија архимандрита Петра постала је актuelна још за живота митрополита Саве и владике Арсенија. Када се црногорска делегација на челу са гувернадуром Јованом Радоњићем, после неуспелих разговора са руском дипломатијом, 1779. г. вратила у Беч, предала је Марији Терезији своју претставку у којој се, поред тражења помоћи, предвиђа рукоположење новог митрополита у Карловцима одмах после смрти митрополита Саве. И то се сматра у документу као изузетак због тешке ситуације која је настала укидањем Патријаршије.⁷ Црногорски представници предвиђају да се рукоположење изврши за живота владике Арсенија, јер „при митрополиту треба да је још један епископ који ће доцније бити митрополитски трејемник”.⁸

Црна Гора је прекинула дипломатске односе са Русијом због тога што је није заштитила у рату 1771. г. ни приликом склапања Кучукајнарцијског мира и поред обећања датих у царској грамати.⁹ До обнове добрих односа није дошло ни 1779. г. када је ишла у Русију поменута делегација. Зато св. Петар покушава, одмах после свога рукоположења у Сремским Карловцима, да успостави контакте са Русијом, јер је знао да су сва обећања Аустрије илузорна.¹⁰

У оваквим приликама посвећење архимандрита Петра извршено је у Сремским Карловцима после преписке која је вођена између Цетиња, Беча и Сремских Карловаца. Интереси Црне Горе су налагали да се рукоположи што пре. То се види из писма црногорских сердара Ивана Петровића, Мојсија Пламенца и Николе Бурашковића које су са Цетиња 29. јуна 1783. г. упутили митрополиту Мојсеју Путнику у коме истичу да је архимандрит Петар за живота митрополита Саве изабран за наследника и моле га за посвећење.¹¹

Арсенија речима: „Не може се казати да је владика Арсеније Пламенац управљао Црном Гором. Он се није ни потписивао митрополит него епископ. Био је у рукама гувернадура Радоњића”. Драговић, 218. О њему пише Симе Милутиновић-Сарајлија: „Живијаше још у Цермницу владика Арсеније но никуда и ништа од болести не могаше, док се у ту наскоро и упокоји”. Историја Црне Горе, Београд 1835., 110. Сличне податке налазимо и код Д. Милаковића, Историја Црне Горе, Задар 1856, 176 и Павла Ровинског, Черногорија в јеја прошлом и настојаштем, С-Петербургу 1898, 596. Хиротонија архимандрита Петра, после избора на народној скупштини, којим се потврдила воља митрополита Саве о наслеђивању престола, могла се обавити још за живота владике Арсенија, јер није постојало никаквих сметњи. У Црној Гори је и пре за живота митрополита ова посвећиван његов наследник. Зато с правом тврди Глигор Станојевић, с. 77. да „завладичење Петра Петровића је покренуто прије смрти владике Арсенија Пламенца и оно би било извршено и да владика Арсеније у међувремену није умро. О томе сведоче и писма црногорских главара митрополиту Мојсију Путнику упућена за живота владике Арсенија у којима га моле да би архимандрит Петра рукоположио у чин епископа. Тако исто и намера архимандрита Петра да 1782. г. оде у Русију на посвећење. Драговић, 218. Станојевић као разлоге одуговлачења са рукоположењем наводи очекивање дозволе цара Јосифа II и удес архимандрита Петра — прелом десне руке.

⁷ Борђевић, 9—10., Вуксан, 11.

⁸ Вуксан, 35.

⁹ Вуксан, 7.

¹⁰ Вуксан, 35.

¹¹ Високопреосвешчењши и високопревосходитељшејши Г(оспо)дине, Г(оспо)дине, Влад(и)ко Свети, Милостивјејши Патрон, Имају више два года да смо у великој потреби имати архијереја по причине честијех болестих Г(оспо)дина Преосвештенога Арсенија, и видећи себе у оваква крајње потребна обсто-

У том смислу пише митрополиту Путнику и гувернадур Јован Радоњић из Трста 29. октобра исте године.¹² Нису нам познати одговори митрополитови на ова писма, јер их нисмо нашли у поменутој грађи.

јатељства, примамо слободу и Вашему Високопреосвештенству послати честнога оца архимандрита Петра Петровића којег смо још при животу бившега нашега архипастира и благодјетелја покојнога митрополита Саве обшчим согласијем и договором одабрали и назначили да с временом постане наш пастир јер гако опет на исти данашњи дан потврдили и у име Божије и Вашој Екселенцији с овим нашим обичајем умилнијем писмом отпразили. И нашем Г(оспо)д(и)ну Гувернадору кон се сада у Бечу находи писали да и он за ово дјело настоји и буде истијех мислих и согласија с нама.

Ми сви главари и старјешине са свијем нашим народом усрднијем и умилнијем начином Вашему Господству пресвијетлomu и всему освешченomu сабору препоручујемо оца архимандрита и понизно молимо да бисте га милостиво отечески изволили примит и на архијерејство произвест и к нама отпразит по нашем желанију с архипастирским и отеческим Вашим благословенијем. Уздамо се становито да ћете удостојит нас ове милости и указат и нама и свему нашем народу особиту љубав и доброту отеческу с којима ћете вјечно обвезат нас чувстват Ваше благодјелјаније с харном и незаборавном благодарношћу с којим ћемо имат чест за вазда називат се Вашег Високопреосвешченства и високопревосходителства милостивога Г(оспо)д(а)рја и благодјетелја. У Црну Гору на Цетиње јуна 29. 1783.

М. П.

Покорни понизни и вазда ... слуге
сердар Иван Петровић
сердар Мојсије Пламенац
сердар Никола Бурашковић

Печат је у црвеном воску са натписом унаоколо: „Црне Гори мохур С+С и двоглавим орлом у лету, између глава је крст, а у канцама буздован.

Изнад орла је глав у стојећем ставу. (АСАНУ, ПМА, Ф „А“, Ф4. 607/II)
Према овом документу и неким архивским подацима које цитира Гл. Станојевић, н. д. 76. архим. Петар пошао је у Беч крајем јула 1783. г.

¹² А су ецеленца високопреосвештењејши Г-н Г-н и милостиви Г-др и архипастир.

Вашему високопреосвештенству имали смо чест из Беча писати 6. агоста поради черногорскога архимандрита који мишљах да иде од своје воље. Имао сам радост примити од нашега в. п. госпоцки и милостиви одговор на који милостиви одговор во вјеки буду благодарити и од наше опране фалити се вашим правосудијем.

Како сам партио из виени и доша сам на трјешће бе сам наша истога оца архимандрита Петра Петровића који је послан с препоруком и с писмима од свега нашега говерна и обшества черногорскога имене, а ја га пошлјем вашој екселенцији и високопреосвештенству којег ја просим како милостивога и правосуднога архипастира да бисте се склонили и поставили вашу св(ја)тују десницу на чест поменутога архимандрита произвести га на архијерејски степен Вашим светнијем благословом. Ми будемо јего держати и почитати архијерејом за којег ја опет просим ваше високопреосвештенство што скорије и радосније к нама у Црну Гору одправити га и ш њим нашега архипастирскога благослова за прославу нашега славнога имена.

С овим естајус са свом вишем стигмом цјелујући вашу светују десницу ваше ецеленце и високопреосвештенства
в тријесте
октобра 29 дња
1783 года

вјерно покорни и понизни слуга
и подах стигму сију
Јован Радоњић

(АСАНУ, ПМА, Ф „А“ Ф 4. 607/III)

Архимандрит Петар упутио је, по савету митрополита Путника, молбу цару Јосифу II да му дозволи хиротонију коју би извршио карловачки митрополит. Текст молбе је писан на латинском језику и копија коју смо нашли остала је недатирана. У молби наглашава да је изабран од црногорског народа и гувернадтура о чему има сведочанства. Спомиње да је пре 15 година протеран из Пећи последњи српски патријарх који је посвећивао црногорске архијереје. Моли га да му одобри рукоположење у Карловцима, јер не може поћи ни у Цариград ни у Москву.¹³

Из Беча пише молбу 16. јула 1784. г. митрополиту Мојсију Путнику, из које се види да му је и раније писао у вези са посвећем. И сада опет моли митрополита да би га ускоро рукоположио, јер то тражи црногорски народ.¹⁴ Митрополит му је одговорио и препоручио

¹³ Sacra Maiestas!
Electus in Eppum Montenigrini consensu Populi ac Gubernatoris ad quos Jus dirigendi Eppos apud nos pertinet, Literis quoque hanc Electionem declarantibus munitus infrascriptus providutus ad augustissimus Pedes humillime exponit, quatenus quindecim abhinc annis expulso a Turcis Pechensis Ecclesia Patriarcha a quo, congregatis duobus vicinis Eppis, consecratio Eppi Montenigrini confisiebatur, supplicanti, uti Montenigrino, minime expediat adire Patriarcham Constantinopolitanum.

Qua propter, ne longius, ac sumptuosias iter habere cogatur Moscoviam versus, orat atque obtestatur piissimam clementiam Mattis Vere, ut permissionem ipsum consecrandi Metropolitae Carlovicensi Graeci Ritus benigne concedere diggetur.

Fretus mirifica Mattis Vere humanitate in eam venit. Spem fore ut hac permissionis gratia, quam agitatur, obtingat supplicanti qui singulari sibi honori, ac gloria ducit esse.

Petrus Petrovich
Archimandrita Montenigrini

(АСАНУ, ПМА, Ф. „А“, Ф. 4. 554/1)

И поред сукоба са руском дипломатијом, архим. Петар је покушавао 1782. г. да пође у Русију и да замоли Св. Синод за рукоположење. Али у Бечу руски посланик кнез Галицин одбио је да му изда пасош (М. Драговић, 218) Драговић пише н. д. 219. да је цар дао сагласност да би тако спречно руски утицај. С. Милутиновић, 110. спомиње како архим. Петар подаде у двор ћесарево прозбу за то и буде му дато соизвољење те пође у Карловце и ту се завладичи. Вл. Борбевић, 62. погрешно наводи да је молба поднета после смрти владике Арсенија Пламенца.

¹⁴ Ваша Екселенца, Милостивјејши Мој Патрон,

Пред неколико данах имао сам чест писат Вашој Екселенцији ради мојега у чин Архијерејскиј произведенија. Сада опет узимам слободу умилно и понизно молит Ваше Високопросвештенство да би сте изволили учинит Вашему слуги ову милост, кои ће бит обвезан благодајанијем Вашим с чувствителним благодарением за дражајшег благодјетелја својега здравије вјечно Б(о)га молит. Апче касаецсја до дозвољенија овога Височајшега двора оно је изишло и предато мене у руке.

Од стране црногорскога народа и њихове воље не можете сујмат, несамо што имам писма но сам у ост(ал)них услован примит се за ово дјело. Можете ми Г(оспо)д(и)не Преосвјашчењејши (чисто повтурит) ако неби било крајње нужде не би тога тражио. Зато просим покорно ако могу имат ову милост да бисте ми благоволили назначит вријеме.

В прочем остајем с истиним високопочитанијем и преданостију на вјеки пребуду Ваше Екселенције Милостивога мојега Г(осуда)рја покорњејши и нижајши слуга

да поднесе молбу цару, коју смо овде навели, с напоменом да пошто има документа о избору, која су му дали гувернадур и народни представници, биће рукоположен чим стигне сагласност преко мабарског дворског намесништва.¹⁵

У то време митрополит Путник води преписку са дворском канцеларијом у Бечу у погледу хиротоније архимандрита Петра и жели да се увери у аутентичност поменутих докумената које су потписали гувернадур и сердари.¹⁶

Отуда је митрополит ускоро био службено обавештен да је цар Јосиф II дозволио да посвети архимандрита Петра у чин епископа. Спомине се и то да ће добити сагласност Савета краљевског мабарског намесништва.¹⁷ Из Пожуна 2. августа 1784. г. мабарски краљев-

у Вијенну
Јула 16.
1784.

Петр Петровић
черногорски архимандрит

На полебини овог документа је запис Митрополијске канцеларије „П. 25. 784. по староме. Г. Петр Петровић, архимандрит черногорски просит што би во епископа посвјашчен бил.

(АСАНУ, б. ПМА, Ф „А“, Ф 4., 554/II—1784)

¹⁵ В. Карлов. 28-то Јулија 784.

Ч(ест)тњејшему архимандриту черногорскому г(оспо)д(и)ну Петру Петровичу.

Два дражајша писанија ч(ес)тности Вашеја, јединога содржанџија, једно чрез почту, а друго в писму г(о)с(по)дина Бистрицеј закљученоје, исправно с радостију получих.

На первоје не ино что имјех вам описати развје да би ја усердњејше хотјел честност Вашу во еп(и)с(ко)па посвјатити, јегда би токмо Ви от Их св(ја)шчењејшчаго величества всевисочајшеје дозвољеније к тому предвари-тељне испросили и получили; а к сему и от стране г(оспо)д(и)на губернатора и народа черногорскога писменоје соизвољеније прибавили и показати могли. А, за неже Ви сије уже приобрјели јесте, како из Вашего втораго, а и из г(ос-по)дина Бистрицеј писма вјерјатно извјестихсја. Того ради, увјерјају Вас, да ја како чрез високослави мјестољустителни Совјет мажарски ради Вашего пос(в)јашченија во еп(ис)к(о)пство заповјед прими, немедљено, времја когда Ви сјемо прити имате опредјелити, Вам то писмено јавити и Вас в достоинствје архијерејства, по уставу цркве нашеја с(в)ја)тија восточнија произвести отреш-чисја не буду.

Между тјем вручив Ви покрову вишњаго и лења с(в)ја)тија м(о)л(и)тва, с пријстојноју честију, пребивају смиренни слуга

Докуменат је без потписа. По свему изгледа да је ово копија митрополито-вог писма упућеног архимандриту Петру у Беч.

(АСАНУ, ПМА, Ф „А“, Ф 4. 554/V)

¹⁶ То су два концепта митрополитових писам на латинском упућена у Беч Ладиславу Бистричком (АСАНУ, ПМА, Ф „А“, Ф 4. 554/VI-VII)

¹⁷ Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Archi-Episcope! Domine mihi Gratosissime.

Inclusam hic Electi Episcopi Negromontani D. Petri Petrovics Literam qui a Sua Majestate nuperime ad supplicando consecutus est, ut per Vestram Excellentiam in Episcopum consecrari valeat, de quo per Exelsum Consilium Regium Locumt- le Excellentia Vestra (sinecudum) proxime edocevitur, ea cum Fiducia transmitto ac simul etiam Preces meas obsequiose interpono, quia dictum D. Episcopum utpate Familiarem et Amicum meum gratiose suscipere dignetur, proluxa ejus Commenda- tio isthie eo minus mihi este opportuna videtur, cum max Is Ipse Praestantia Sua Gratiam Excellentiae Vestrae procul Dubio consecuturus sit, Gratiam nihilo minus

ски савет пише митрополиту да на основу царске дозволе саглашава се за посвећење архимандрита Петра у Сремским Карловцима.¹⁸ О томе митрополит Путник обавештава архимандрита Петра.¹⁹ Дворска канцеларија извештава митрополита 5. септембра т. г. да је архимандрит Петар кренуо из Беча и собом носи, поред дозволе аустријског цара, и документа црногорских главара о овоме избору.²⁰

praestandam ei ergaetiam Praeces meas, omnicecitate Occasione gratificari. Favoribus caeterum et Gratiis Excellentiae Vestrae commendatus, debito cum Venerationis Cultu persevero.

Excellentiae Vestrae

Vienna

Die 30 July

784.

Humillimus et absequentissimus

Ladislav Bisztricszey

(АСАНУ, АПМ, Ф „А”, Ф 4. 554/III)

¹⁸ *Excellentissime, Illustrissime et Reverendissime Domine Archi-Episcope et Metropolitae Carloviczensis!*

Petro Petrovich, prius Archimandrita Montis Nigri, nunc consensu Populi et Gubernatoris, in Episcopum electo, Provinciam consecrationis ex Rationibus in Instantia hicce in Copia adjacentis adductis Excellentia Vra deferri, petenti, Prelibata Excellentia Vestra, ita, benigne mandante Sua Maiestate Ssma intimat Regium hoc Lottle Consilium: ut in casum, si debite comperent Clerum et Nationem Montis Nigri, cum petita per supplicantem Episcopum Petrovich consecratione contentam esse, eam omnimode perficere valet. Datum ex Consilio Recio Locumtite Huncreo Posonni Die 2 Augusti Anno 1784 celebrato

Ad officia paratissimi

(АСАНУ, ПМА, Ф „А”, Ф 4. 554/IV)

До 1777. г. постојала је у Бечу Илирска дворска депутација, нека врста министарства при аустријском двору, које је водило политичку контролу над Србима у Аустрији. Од тада ову функцију преузима Угарска дворска канцеларија (Радослав Грујић, Илирска дворска депутација, Народна енциклопедија СХС, књ. III, с. 30.) Претпостављамо да су и поменути документа, која се овде наводе на латинском језику и потписује их Ладислав Бистрицеј, из ове установе.

¹⁹ В. Карловцје 8. Авг. 784.

Честњејшем у Архимандриту Черногорском у Господину Петру Петровићу Канонју свевисочајшују Резолуцију в призрјенији вашеја Честности посвјашченија в Епи(ско)пство ја вчера получит от Господина Бистрицеј којему за того сообшчају извјешченије ждете. Изволите убо ви тамо пред Њим и јешче пред једним Господином којему пишем увјерителнаја писма от народа и Губернатора Черногорскога о избранији вашем једнодушно учињеном показати и просит их да би они засвидјетелствовали како та писма вјеројатна и аутентична суг, а потом, ашче вешчи сице обрјешчајете, не закасните ... пута ... и сјемо в Карловце прити гдје ја вас и буду посвјатит в Еп(ис)копа.

Что же обаче ја сице острожно и сумнително в сем дјелу поступају узрок јест тој зане сице налагајетсја мње от свевисочајшаго мјеста да добро изсьлдим о избранији чрез Народа и Губернатора учињеном ...

Копија је недовршена и без потписа (АСАНУ, ПМА, Ф „А”, Ф 4. 554/VIII)

²⁰ *Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Archi-Episcope, Domine mihi gratiose!*

Acceptis ab Excellentia Vestra Litteris tanto lubentius eram morem gesturus, quo gratior animas meas semper est Excellentiae Vestrae quaque demum ratione obsequendi: verum Szekeresio absente, meque interas ac idioma, quibus Gubernatoris Populique Montenigrensensis commendatoria epistola exarata est, prorsas ignorante, illud mihi unum superesse videbatur, ut virum hunc omnium iudicio vegeabilem, Fide quoque dignum existimarem: indignum etiam fore ratus, at sigillum Datae per Gubernatorem Populumque Montenigrensem ad Excellentiam Vestram Epistolae violarem. Cum vero caeteroquin non dubitem, Excellentiam Ves-

И пре тога архимандрит Петар кренуо је био у Сремске Карловце. Али на путу претрпио је удес: недалеко од Карловаца кочија се претурила и приликом пада сломио је десну руку. Тада се вратио у Беч и лечио пола године. Ово се десило пре добијања дозволе за рукоположење.²¹

О свечаностима које су пратиле хиротонију архимандрита Петра у Сремским Карловцима немамо архивских података. Марко Драговић пише да је сукоб руске и црногорске дипломатије искористио Јосиф II и наредио „да се посвећење изврши са највећом црквеном свечаношћу” да би тако успоставио ближе контакте са Црном Гором.²² То исто пише и Сима Милутиновић-Сарајлија: „Ту се завладичи с особитим торжеством и с удовољствијем свјех, а на дуговјеку радост и ползу и дијку общце сербску, како историја показати буде”.²³ Митрополит Михаило, писац службе св. Петру, у житију наглашава како је митрополит Мојсије са тројицом епископа торжествено рукоположио светитеља у чин архијереја.²⁴ Свечани чин посвећења спомиње и Глигор Станојевић.²⁵ Несумњиво је да се чин хиротоније извршио уз црквене свечаности, јер је само по себи архијерејско рукоположење богослужбена свечаност која се врши у саставу свете литургије као и остала рукоположења ђакона и презвитера и светогшћу ове свете тајне окупља у храму, поред свештенослужитеља, и многобројне вернике. Кад се уз то има на уму да је то рукоположење једног српског архијереја из далеке српске покрајине која се бори за слободу и одржава је под најтежим околностима, и то архијереја који ступа на престо владара-теократе, свакако да је било у оквиру највеће могуће црквене и народне свечаности.

О току припрема за посвећење и о самом чину хиротоније излажемо овде документа која смо преписали уз потребне напомене и об-

tram, utpate cum Gubernatore prout mihi D. Episcopus retulit, correspondere solitam facilliori methodo Epistolae, quam secum defert, autentiam perspicere posse, illuo e sententia mea factum est, ut D. Episcopus impetrato suis votis correspondente Decreto Caesaris quantique cum Viro apud eos a Doctrina morumque probitate laudatissimo Dolci de Viskovich ad Excellentiam Vestram festigarem.

Quos gratia ac favoribus Excellantiae Vestrae commendatos ut habere digetur, enixe rago, meque ea qua par sum reverentia commendare persevero

Excellentiae Vestrae
Viennae Austriae
Die 5. mensis Septembris
784.

Humillimus et obsequentissimus Servus
Ladislav Bisztriszey

(АСАНУ, ПМА, Ф „А”, Ф 4. 554/IX)

²¹ Датум удеса није познат. Драговић, 218, Борбевић, 63. Станојевић, 77, Драгићевић, 82. Како још није било формалних услова за рукоположење, мислимо да је архимандрит Петар ишао у Карловце ради договора са митрополитом о рукоположењу.

²² Драговић, 218.

²³ С. Милутиновић-Сарајлија, 110.

²⁴ Митрополит Михаило, Служба иже во свјатих отцу нашему Петру Петровичу чудотворцу цветињскому, Москва 1895, 24—25.

²⁵ Гл. Станојевић, 77.

јашњења неких детаља. У суботу 12. октобра 1784. г. у заседању коме је председавао митрополит Мојсије Путник и учествовали епископи вршачки Викентије Поповић, бачки Јосиф Јовановић Шакабента и карловачки (карлштатски) Јован Јовановић, после прегледаних докумената које су потписали црногорски гувернадур Јован Радоњић и тројица сердара, царске дозволе и сагласности краљевског мађарског намесничког савета, решено је да се црногорски архимандрит Петар Петровић сутрадан у недељу 13. октобра рукоположи у чин епископа у Карловачкој саборној цркви.²⁶

Потом је извршено наречење архимандрита Петра²⁷ и непосредно пред почетак хиротоније новонаречени за епископа прочитао је архијерејско исповедање православне вере.²⁸

²⁶ ПРОТОКОЛ

~ В. Карловије, 12-го октоб. 1784. года

Присутствовавшим:

Јего Превосходителству

г(о)с(по)дину архиепископу

и митрополиту Мојсеју Путник

Еп(ис)копом: вершачкому Викентију Попович

бачкому Јосифу Јоанов. Шакабент

карлштатскому Јоану Јоанович

Прежде неже би Их цесар. краљев. апостол. величанства, чрез високо слав. Мађарскиј совет намјестническиј, под 2-м августа предложенаго года, јего превосходителству г(о)с(по)дину презесу всем(ил)о(стив)ејше објављенују наредбу о призведењу архимандрита м(а)н(а)стира Цетиње в Черној Гори, сущаго г(осподи)на Петра Петровича во еп(и)ск(о)па Чернија Гори, Скендерији и Приморија в дјелу произвести; открит превосходителѣејшиј презес сему днешњаго дне на тој конец созваному архијерејскому сосједанију, ону к облегченију и спокојству совести... , јако и отвращенију поплзновенија и прекора экстраординарном случај, с всевисочајшими мјести сљедовавшују здје под Но 1. прилежашчују корреспонденцију. И за неже пришедшу сјемо н(и)ње реченому архимандриту Петру Петрович, некотораја сумњенију подложна бившаја обстјателства јелико чрез прочтенаја днес оригинал посланија и убо, первоје, под уготованијем гг. Чернија Гори сердарев, с приложенијем их печата, под 29-м Јунија 1783. Под Но 2. толико чрез второје от Чернија Гори губернатора г(оспод)ин(а) Јоанна Радонич под 29. октоб. того же(е) года. Но 3. на Јего Превосходителство архиеп (и)ск(о)па и митрополита отпушченаја, совсјем дигнута и уничижена сүт, јасно собою доказујушчаја общчеје их помјанутих гг. Чернија Гори старјешин и всего онамошњаго народа наименоватаго архимандрита произведшеје во еп(и)ск(о)па их јединогласноје и јединодушноје избраније тако јако немјети прочеје сумњенија, ниже препони, јего в достоинство архијереја рукоположеним произвести; тјем же ову Их величества всевисочајшују вољу всеподаејше исполнити, ово общчему Чернија Гори закљеванију и молби удовлетворити хотјашче, суждено, често помјанутого ч(е)стњејшаго архимандрита г-на Петра Петровича в православнеј восточнеј вјерје освидјетелствованаго, за бл(а)гоуравије же и искуство јего в дјелех духовних похваљенаго, по Уставу церкви во еп(и)скопа црногорскаго, скендериискаго и приморскаго пос(в)јатији и обичноју архијерејскоју граматоју соутвердити.

М(ојсеј) П(утник)

Викентиј Попович

Јосиф Јоаннович Шакабент, еп(и)скоп бачки

Јоанн Јоаннович еп(и)ск(о)п

(АСАНУ, ПМА, Ф „А“, Ф 4., 607/1—1784.)

Кратке биографије ових епископа објавио је Р. Грујић, Народна енциклопедија СХС, књ. II, с. 169, књ. III, с. 484.

²⁷ Концепт документа Митрополијске канцеларије да је архимандрит Петар Петровић достојан за рукоположење у чин епископа и његова изјава да пристаје на посвећење:

У хиротонији су уз митрополита учествовали епископи који су споменути у заседању синодском и наречењу. А поред њих још и епископ славонски Павле.²⁹ О хиротонији у Карловцима има података и у писму црногорских главара руском цару Александру I 1804. г. у коме, поред осталог, пишу: „Ми народ црногорски за овај чин изабрали смо

Честни отац Архимандрит Петр,

Јакоже честни клер, тако и све соборноје общество славнаго народа Чернија Гори, Превосходителни Губернатор с Благоч, — и Племенитородни Сердари, Књази и војеводами извољајут, а Јего Превосходителство високопреосвјашчењши Архиепископ и Митрополит Карловачки Гдин Мојсеј Путник купно с освјашченими в сијих Цесаро-Краљевских странах обрјетајущимсја Г(оспо)дами Архиејереји, с дозвољенијем Јего Цесаро-Краљевскаго и Апостолическаго величества всепресвјетлејшаго Императора Римског и Краља венгерскаго Государја Јосифа втораго, благословљајут Вашу с(вја)тињу бити Епископом Богоспасајемја Чернија Гори, Скендерији и Приморија.

Отвјешчајет хиротонисатисја имущиј:

Понеже ч(е)стниј клер и все соборноје общество славнаго Народа Чернија Гори, Превосходителниј Губернатор с Бл(а)го-Племенитородним Сердари, Књази и војеводами изволиша избрати и произвести, а Јего Превосходителство, високопреосвјашчењшиј Г-дин Архиепископ и Митрополит Карловачкиј Гдин Мојсеј Путник купно с освјашченими в цесаро-краљевских странах сих обрјетајущимсја Г(оспо)дами Архиејереји, с дозвољенијем Јего Цесаро-Краљевскаго и Апостолическаго величества, всепресвјетлејшаго Императора Римскаго и Краља венгерскаго Государја Јосифа втораго, судили мене достојна в таковују службу, благодарју и пријемљу и нимало вопреки глагољу.

В. Карловије

13—о октоб. 1784.

(АСАНУ, ПМА, Ф „А”, Ф. 4. 607/IV—1784)

²⁸ На девет писаних страница формат обичног канцеларијског папира у калиграфском тексту је „Православно исповедање вере” у 22. тачке. У овом тексту недостају оне тачке које се односе на заклетву верности аустријском цару. Уместо њих су унете нове које овде наводимо:

6. Јешче же и на том исповједајусја моим сим, јако не злата или сребра објешчанијем или дајанијем на сије прихожду служеније не бо дах что кому ради стјажанија достоинства сего, ни објешчач дати кому что, но туне сје получих избранијем, привољенијем и јединодушними гласи честнаго клера и славнаго народа Чернија Гори, благословенијем же и рукоположенијем Јего превосходителства г(оспо)дина Мојсеа Путник, православног архиеп(ис)копа карловачког и всего в державах цесаро-краљевских обрјетајущагосја славено-сербскаго и валахијскаго народа митрополита, Јего цесаро-краљевскаго величества тајнаго совјетника и високаго ордена С(вја)таго Стефана, краља апостолическаго, коммендатора и освјашченанагих стран архиејерејскаго собора, имјенијем же получајущих, изверженију достојних бити сужду, јако Симона волхва, стјажанијем бл(а)годат сију получити мњева.

10. Јешче објешчајусја, что должен јесм и по должности хошчу, и всјачески тшчатисја буду, повјереној мње епархији истиноје слово Б(о)жије по изложенију св(ја)тих Б(о)тоносних отац подавати ко спасенију душ их и вјечној блаженој жизни, во всјаким случајях, со усердним приљезжанијем и ревностију јаким случајях со усердним приљезжанијем и ревностију чрез все житија мојега времја учити и настављати.

В Карловије,
13-о октов. -784.

Петр Петрович
еп(и)скоп черногорски
печат у црвеном воску

(АСАНУ, ПМА, Ф „А”, Ф. 4., 609/I—1784)

Форишковић наводи да су новорукоположени епископи са територије Карловачке митрополије уз исповедање вере полагали заклетву на верност аустријском цару, н. д. 149—150.

њега да буде за архијереја посвећен. Не бивши тад у Србији патријарха, послали смо га к православног митрополиту који га је саборно с другим архијерејима и посветио и предао му врховно пастирство над нама”.³⁰

Новорукоположени црногорски владика Петар том приликом је одржао своју прву проповед пред митрополитом, епископима, свештенством и народом у Карловачкој саборној цркви. У својој беседи новорукоположени благодари митрополиту Путнику на указаној доброту и износи детаље историјски значајних потеза црногорске дипломатије да се добије сагласност Беча за ово рукоположење. Беседа има више панегирични тон, али је истовремено израз народних стремљења на остварењу духовног јединства свију наших покрајина кроз Цркву.³¹

³⁰ Славонског епископа Павла као једног од саслужаћих архијереја у својој хиротонији спомиње св. Петар у поменутом писму руском министарству иностраних послова из Минска: „Ја сам отишао у Сријемске Карловце и тамо био посвећен за архијереја од славено-српскога митрополита господина Мојсија Путника и других архијерејах вршачког Викенгија, бачког Јосифа, карлштадског Јована и славонскога Павла” (Драговић, 244). Чудновато је да Марко Драговић, који и цитира ово писмо св. Петра, карловачког митрополита назива патријархом (Драговић, 220). За њим се поводи и један врло обилан нови историчар Душан Вуксан, 34. О датуму хиротоније постоје размимолажења међу нашим историчарима. То је приметно још Ал. Александров, н. д. с. 6. Старији историчари нису познавали архивску грађу о рукоположењу св. Петра у Сремским Карловцима, па су се већина држала датума који је изнео Д. Милаковић, 176. Он наводи да је то био 14. октобар. За њим се поводе митрополит Михаило, Служба... с. 25., Владан Борбенић, 63., Радослав Грујић, који чак пише да је св. Петар рукоположен 1782. г. (Нар. енциклопедија СХС, III, 348.) Чуди нас како је тај датум прихватио и Драговић, 218. кад му је било познато ово писмо св. Петра из Минска у коме, поред имена архијереја који су учествовали у његовом посвећењу, бележи и датум хиротоније — 13. октобар 1784. г.

Александрову је познато писмо митрополита Путника гувернадуру Радоњићу о рукоположењу зато и наводи 13. октобар 1784. То знају Драгићевић, Гувернадури, 26, Вуксан, 34., Станојевић, 77.

³⁰ Љубомир Дурковић-Јакшић, Одређивање међуцрквеног положаја Црногорској митрополији, Историјски записи, Цетиње 1953, св. 1. с. 78.

³¹ Беседа је сачувана међу осталим документима о хиротонији. Писао је анонимни калиграф, неки од службеника у канцеларији Карловачке митрополије, маслилом на формату половине обичног у тадашњој употреби папира, чији су листови ушивени. Регистрована је под бр. 609/III—1784. У руском преводу објавио је Александров у поменутом раду (с. 9—12). Не можемо се сложити с његовим мишљењем да је сав текст своје беседе писао у красномислу владика Петар, јер за то нема никаквих доказа. Овде објављујемо оригиналан текст који смо исписали из поменутог грађе.

„Слово благодарственоје новоизабраним Епископом Черно-Горским Господином Петром Петровићем при посшчении својем во Епископство 13-о октомврија 1784. љета в Катедралној Церкви Карловачкој Их Превосходитељству Г-дину Архиепископу и Митрополиту Карловачкому Мојсеју от Путник јавно изреченоје.

Превосходитељњејшиј, Високопреосвјашчењејшиј и Високодостојњејши, Господине Архиепископе и Митрополите!

Беспрекословно сије јест да всјакиј благоразумниј челољек тогда јегда каковују вешч, достојинство или другоје каквоје либо добро котороје не токмо јему но и многим иным људем на чест, славу, ползу и спасеније бити может, приобряшчет особитоју радостију возрадујетсја и радости својеја знаја, не сокриваја в себје и прочим откривајет.

Ја, хотја и недостојниј Слуга и Роб Исус Христов примим днес благословијем и возложенијем рук Вашего Превосходитељства Јего Архијерејство на себје, ошчущчају на мње полно особитују љтјеху и радост; радост котораја то-

Сутрадан по рукоположењу митрополит Путник издао је св. Петру грамату којом потврђује хиротонију цетињског архимандрита

лико бољше сердце моје обимајет вјашпшеје число православнаго восточнаго исповједанија народа, сеја радости купно со мноју учасником бивајет.

Радујусја ја, видја днес над мноју исполњајемују благодат Промисла Божија, но радујутсја со мноју православни христијане Чернија Гори, христијане, глагољу, и дражајшаја паства моја, јаке мене и исходјашчаја за духовнаго својего Архипастира изабрати и сјемо послати соизволи, радујетсја и сие радости моју многогубо и безмјерно умножајет. Но кто радости сеја главњејшј виновник? По правди сказати нитко так как Ваше Превосходительство! Ви бо благонаклонително и немедљено услишали прошченије Черногорскаго Губернатора и народа Вам писмено учињеноје, Ви драговољно примили Налог и Дозвољеније Их Свјашченејшаго Цесарско-Краљевскаго и Апостолническаго Величанства Јосифа Втораго о сему даноје и јегда би посвјашченије Божије на Мње, аки при дверех Града сего нечајано случившесја не припјатствовало било то би в самом магновенији до сие реку мојета сјемо пријезда успорили исполнит желаније жаждушчег о Пастирје својем Народа Черногорскаго, успорили сотворит дјело намјеренија и посланија мојего. Обаче же же бист, бист. Все уже благодатију Божијју Превосходительством Вашим дјествујемоју исполњено видим и тако преждних свјех неспособностеј и трудностеј забивајем. Всаја уже непогоднаја преидоша, а мње и духовној пастви мојей радост токмо предстојит за которују Вашем Превосходительству аки тоја достојњејшему и прјамому виновнику а такожде и сослужачим содјествујушчим же Преосвјашченејшим Господам Архиерејем Ја с дражајшеју паствоју мојеју безсмертноје воздају и пред престолом Вишњаго всегда воздават должен буду благодареније.

Правда Ја при всеј сеј радости мојей легко би дух мој возмутитоја могл, разсуждаја кол велико бремја јест достојинство Архиерејскоје и кол тјашкаја мње с достојинством сим налагајутсја обвјазательства и должности, но и в сему кромје прочних настављенијах и примјеров, Превосходительством Ваше аки живиј и возбодителњејшиј примјер мења особито ободрјајет.

Чрез краткоје бо времја прибитија мојего здје собственима очима видјел Ја кол многоја и различнаја церковнаја и народнаја дјела толиких епархијах с неуспшним и недреманим трудом Превосходительства Вашего по всја дни отправаљајутсја; а видјев сја силно ободрилсја Ја и аки навикл како тшчателно и мње должно Архиерејства Того Иго носити и пешчисја да поданому Мноју днес објегу и достојин Пастир врученаго мње стада Христова собрјашчусја, а и надежда љубезњејшија пастви мојеја о мње не будет прелшчена, но цјело исполнитсја.

Приспјел Ја сјемо под сјенују Вишњаго и всја во благоје управљајушчаго Бога, но приспјел, како и всјем Предстојашчим познато јест, довољен, скорбен и печален, обаче толико болшија радости и веселија исполњено јест при возвращенији мојем сердце моје, ибо кромје сего, что Ја високоје Архиерејства достојинство легко получил, имјел Ја способњејшују прилику живо извјеститсја о прављенији здјешњем духовном, мирском и монашеском, имјел прилику очезрителем бити многих добрих и похвалних урежденији и управљенији Вашего Превосходительства.

Но паче всего онаја отеческаја благонаклоност, онаја нелестнаја повјереност, оноје чрезвичајноје, но аки природноје човекољубије с которим Превосходительство Ваше мења с мојими пријати и содержати изволисте, неизгладимују печат благодаренија сердцу мојему оставити будут. Возвращчасја убо паки в далнија предјели судбини мојеја ниже могу ниже хошчу престати и възбуленој пастви мојей ниње в кратје назначенаја, а в умје мојем глубоко написанаја проповједит и сие тују купно со сомноју самим к подражанију тол изрјадних добродјетелеј возбуждат, а возбуждаја их и мења и сему взаимними и радостними гласи непрестано Бога силнаго о благосостојанији, здравији и спасенији Вашего Превосходительства јако и всего церковнаго притча и свјех православных и сих цесарско-краљевских державных, обрјетајушчихсја христијан тепљејше молити будем.

Изволите токмо и Ваше Превосходительство како и Ваши Преосвјашченејши Архиереје, не само мене јегоже и служенију Апостолства причити днес

Петра Петровића извршену 13. октобра 1784. у Карловцима на молбу црногорских глaвара, а по пристанку аустријског цара.³²

изволите, но и цјелују дражајшују паству моју в милости, љубви и незабеној памјати содержати. А ја купно с паствоју мојеју хотја и далеко одстојашчеју и различними бједствимајми отвсјуду настапвјемоју во истиному сојузу вјери, љубави и надежди с вами до конца жизни пребити, потшчитисја и хошчу и буду. Амин". (АСАНУ, ПМА, Ф „А“, Ф 4. 609/III)

Из наслова беседе сазнаје се да је одржана „в Катедралној цркви Карловачкој“. И тај детаљ о храму није био раније познат иако је Александров беседу објавио у руском издању 1895. г. Према традицији која се у Карловцима чува, мислило се да је хиротонија обављена у карловачкој цркви св. Петра и Павла. Из овог наслова зна се да је рукоположен у саборној цркви св. Николе.

³² Грамата о рукопложењу објављена је у недељном листу за науку и забаву „Седмица“ који је у Новом Саду од 1852. до 1858. г. излазио у власништву др Данила Медаковића (Урош Џонић, Седмица, Народна енциклопедија СХС, књ. IV, с. 104). Одатле је преписао и публиковао Душан Вуксан (Записи, XI, књ. XIX, Цетиње 1938, св. 1—6, с. 43—44) чији текст овде наводимо:

„Мојсеј, Божијеју милостију православниј архиепископ карловачки, всего цесарокраљевских земљах обрјетајушчегосја славено-сербскога и валахијскога народа Митрополит, Јего свјашчењешаго Величества ордена Свјатаго Стефана Краља апостолическаго комендатор

Вједомо творим содержанијем настојашчим, всјему и всјакому имже надлежит, најпаче же чествејшим архимандритом, благоговјењешим протопрезвитером, презвитером и всему причтју церковному, првосходитељному г. Губернатору, благо и племенитородним г-м сердаром, кнезовом, војеводам, капетаном и свјем прочим в Черној Гори, Скендерији и Приморју свјучим свјакаго званија, достојинства, степене и состојанија, пола же и возраста православним христијаном нашим, о Христје возљубљеним синовом, да повсегда нам обштим честнаго клера и славнаго народа в реченој Черној Гори живущаго согласијем и привољенијем свидјестелствујущими тому не точију их писмено под 29. јунија прешедшаго 1783 годa сочињеними под потписом Где благородних сердаров Ивана Петровић, Мојсеја Пламенац и Николаја Бурашковић, посланими обштеју печатију подкрепљенији јединодушними гласи, но и особње под 29. октоврија ниње помјанутаго годa от првосходитељнаго Господина Јоана Радонић реченија Чер. Гори Губернатора на нас отпуштеному дражајшему посланију, богољубезнејши архимандрит манастира Цетиње Господин Петар Петровић за их мјеснаго епископа избран и предложен бист, с мољенијем да бихом Јего на достојинство архијереја по уставу свјатија нашија православнија восточнија цркве произвести и посвјатити не отрекли сја.

Ми предложеније сије и молбу обштују јелико ради сицеваго чрез благопомјанути клер и народ Чернија Гори на смиренније наше положенаго повјеренија с радостним духом и љубовију к њим за сојуз јединовјерија горјашчеју воспријати совјешташе, толико поле и всевисочајшеј наредби от Јего Цесарокраљевскога и Апостолическаго Величества нашего милостивјејшаго Монарха Всепресвјетљејшаго Императора Римскога и Краља Хунгарскога, Государја Јосифа втораго на нас о том под вторим августом текушчаго лета отпуштењеј поданически довьесотворити должествјушче, а между тим на освидјестелствованују блаоименитаго архимандрита в православној вјерје и закоње непоколебимју тврдост, о цркви Божјој ревност, на прављењију епископскога бремена и званија способност и инаја богоугоднаја и полезнаја к созиданију Христова стада служашчија својства тврдо надјејушчесја, неумедликом нам от законоположника Христа другоприматеље даноју, призиванијем благодати Свјатаго Духа, с присуствоващими сих страни преосвјашченими господијем архијереји вершачкому Викентију Попович, бачкому Јосифу Јоановичу Шакабент и карлштадскому Јоану Јоановичу, рукоположили јего вишепомјанутаго архимандрита Г-на Петра Петрович во Епископа Чернија Гори, Скендерији и Приморија, повјерившесја објетом Јего вјери писмено и усмено пред лицем Цркве даном, откуду чрез рукоположеније смиреннија нашего, благодатију Пресвјатаго Духа, достојинство на себе архијерејства имјет и власт по изложенију восточнија, јерусалимскија православнија Цркве и преданију свјатих апостол и босоносних отец рукополагати чтеци, пјевци, иподјакони, дјакони же и совер-

У грамати се спомиње да је архимандрит Петар посвећен за „Епископа Чернија Гори, Скендерији и Приморија”. То је титула црногорских митрополита коју носе и његови претходници³³

шенији пресвитери и протопресвитери и vsја Јему јако Архијереју правилно и закононоспвјашченому по уставу црковному приличнаја и прикладнаја дјелати и дјејствовати в созиданије стада својега духовнаго. Тјемже убо vsјејем, нарочно же в богохранимој Черној Гори, Скендерији и Приморју духовнаго и мирскаго чина, vsјакаго степене, достојинства и состојанија обојега пола, нињејшим и будушчим свјатјаја нашеја православнија вјери христијаном Јего Преосвјаштчењешаго Господина Петра Петрович, настојаштчеју Грамотоју за Епископа их законорукположенаго олаштујем совјетујушче отечески и усердно препоручају шче, во жеже Јего за таковаго признавати, имјети, почитовати и Јему во благих покорјати сја и повиновати јако овци својему пастирју на себје началопастирја Христа Спаситеља образ носјаштчему.

Даде сја сије наше писменоје свидјетельство собственоручним подписом и печатију нашеју утвржденије во архиепископо-митрополитској резиденцији нашеј в Карловце Сирминском дне четиренадесјатаго мјесјаца октоврија, љета Господња тисјашча седм сот осмдесјат четвертаго.

М. П.

Мојсеј Пугњик, с. р.

(„Седмица”, бр. 29 из 1856. г.)

³³ У грамату коју је издао патријарх Арсеније III митрополиту Данилу Петровићу 1700. г. спомињу се Црна Гора, Скендерија и Приморје (Гаврило Витковић, Споменници из будимског и пештанског архива, I, Гласник Српског ученог друштва, књ. III, Београд 1873, с. 7.) Титулу митрополита црногорског, скендеријског и приморског носе и митрополити Рувим (1675) и Висарион (1682) Јб. Стојановић, Стари српски записи и написи, књ. I, Београд 1901, с. 415, 447). Тако исто и Данилови наследници Сава и Василије, који се још назива и егзарх трона Пећке патријаршије (Јб. Стојановић, II, 1903, с. 48, 96, 151, 153, 253, 265, Види и Јевто Миловић, Зборник докумената из историје Црне Горе, Цетиње 1956. Писац грамате патријархове издаде митрополиту Данилу покушао је да објасни које пределе обухвата област Скендерије, али у томе није успео. Тако у грамату, поред осталог, пише да је патријарх Арсеније III поставио митрополита Данила „да воспримет именују јепархију глаголемују скендеријскују в њеже именујут се мјеста сија: Првеја Црна Гора, и племе Грбаљ, Паштровићи, Кртоли, Луштица и град Бар, град Скадар и град Улцињ и град Подгорица и Жабљак и в племе Зета и Кучи, Васојевиће, Братоножиће, Пашери, Бјелопавлићи с всеми вароши и всеми инуријама“ (Витковић, с. 7.) Позивајући се на ову грамату руски историчар Попов понавља називе места и покрајина, али ништа више не тумачи у погледу појединих предела који обухватају ова места (А. Попов, Путешествије в Черногорију, С-Петербург 1847, 77—88). Римски мисионар Ленарди у извештају Курији 1640. г. пише да под јурисдикцијом црногорског митрополита осим Црне Горе, која се простире од Рисна до територије Скадра, у дужини од 50 миља, спадају још Паштровићи, Грбаљ, Луштица и Кртоли. Поред тога у Зети долазе под његову управу Подгорица, Васојевићи, Бјелопавлићи, Пашери, Крајина, и део Спиња (Јован Радонић, Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века, Београд 1950, 140.)

Из ових докумената тешко је одредити које пределе је обухватала област Скендерије. Из једног извештаја аустријског дипломате пуковника Паулића за Скендерију се неодређено каже „Горовити дио Горње Албаније”. Гувернадур Јован Радонић у писму синовцу Станиславу, упућеном у Беч 1790. г. разликује Скендерију од Зете и Албаније. Морачки архимандрит Аксентије у писму св. Петру од 20. октобра 1820. г. разликује Скендерију од Мораче и Колашина (Д. Вуксан, н. д. с. 26., 56. и 318). Не може се узети за тачно, према овим наводима, ни то да су предели који нису улазили у састав старе Црне Горе и Приморја чинили област Скендерије. Вероватно да је назив „скендеријски” ушао у титулу црногорских митрополита да би се њиме изразила јурисдикција над овим пределима насељеним нашим православним живљем који су били под влашћу скадарског санџака.

Јурисдикција црногорских митрополита над Приморјем, које је било добрим делом под млетачком, а мањим под турском управом, признавала се да би

О рукоположењу архимандрита Петра у чин епископа митрополит Мојсије Путник известио је гувернадура Радоњића писмом од 14. октобра т. г.³⁴

Из Карловаца новорукоположени владика Петар се вратио у Беч где је био у аудијенцији код цара. Из Беча пише митрополиту

у време митрополита Данила Венеција и службено 1718. г. потврдила му то право. У време св. Петра, после ослободилачких ратова, Бањани, Пива и Дробњаци, који су били раније у саставу захумско-херцеговачке митрополије, признају његову власт. Слијепчевић, 256. У Приморју Аустрија још 1799. г. покушава да оснује епархију. Вл. Борђевић, 153. Генерал Бергман тражи од Наполеона да се оснује далматинска епархија, особито да би спречио утицај св. Петра у Боки Которској. Тако је св. Петар оснивањем Далматинске епархије званично изгубио право јурисдикције над Боком Которском. Вуксан, 189, 195.

³⁴ Ово митрополитово писмо објавио је Ристо Ј. Драгићевић (Историјски записи, III, св. 1—2, Цетиње 1949, с. 82—83. У целини гласи:

„Превосходитељниј, Особљиво мње Високопочтеннејшиј Г-дин Губернатор! Дражајшеје В(а)шего Превосходителства јеште под 29-м Октоврија прошадше године из Тријеста на мене отпуштеноје писаније имјех чест из руки сјемо ради рукоположенија во Еп(ис)к(о)па пришедшаго Г(осподи)на Архимандрита Петра Петровиц(а) са особитим удоволствијем топерв 7-о Септем. текуштега года примити. Ја, колико мене к благодарности и свагдашњем радостном поминању В(а)шему Превосходителству, онако како и всему ч(ес)тному клеру и славному народу Чернија Гори обвезана признајем за оно обштеје в(а)ше к мојему лицу повјереније ради произведенја реченог Г(осподи)на Архимандрита во Еп(ис)копа в(а)шего; толико с већим усердијем и охотом јесам ову обшту в(а)шу препоруку и молбу к сердцу примио и не бих сам закаснио био праведном захтеванију в(а)шему задовољно учинити толико скорије, будући и от Њихова Цесарско-Краљевскога Величества мојего м(и)ло(с)тивјејшаго земљедерјца на то и заповјед и дозвољеније получило сам. Но будући се Г(осподи)ну избраном Еп(ис)копу из Беча овамо путујући на самој граници карловачкаго хатара несрећа припегила да је руку десну удомио, зато и нехотећи морало се на совршено извидане укварене руке оживдати. И, Б(о)гу буди бл(а)годареније), оздравившу Г(осподи)ну Архимандриту јесам бл(а)говольенијем Б(о)жјим и призванијем С(вја)таго Д(у)ха с присуствовавшими Г(осподо)м Архијереји многопоменутога Г(осподи)на Петра Петровица в достоинство Еп(ис)к(о)па на 13-о дне сего м(есе)ца обично и по Уставу наше православноје црркве ос(ве)тил, утвердиши јего обичноју архијерејскоју граматоју. Зато и ја ових дана јего отовуда у Отчевину своју тамо отходјашча Б(о)жију промислу и покрову усердно предавши, В(а)шему Превосходителству постојаннаго здравја, стишја, бл(а)гополучја и прогиву видими(х) и невидимих врагов крјепкаго заштитченија у блакости Б(о)жја просим и желим, с отменитим високопочитанијем остајући Вашего Превосходителства.

В Карловцие 14-о Октов.
1784.

Нижайшиј слуга и Богомолец
М. П.

Према опису Р. Драгићевића „све је писала друга рука, а митрополит је својом руком и другим мастилом написао само иницијале свога имена и презимена, како се он обично и потписивао“. Ово писмо објавио је својевремено Ал. Александров („Материал и некторија изсьедования по истории Черногорја“, Казан, 1897, 54—56). Драгићевић напомиње да је Александров овај текст објавио са неког преписа поменутог писма који је нашао у Архиву Земалског музеја у Сарајеву, јер је оригинал овај који објављује овде (Истор. записи, III, 1949, 77, 83.). Концепт митрополитовог писма гувернадуру Радоњићу, и то недовршен и непотписан, нашли смо у свежњој докумената о хиротонији (Архив САНР, Ср. Карловци, Фонд „А“, фасц. 4, 608/1784)

Ово писмо спомињу Александров (с. 16—17) и доноси његов текст у руском преводу, затим Станојевић, 77. и Слијепчевић, 263.

Мојсију 2. децембра исте године и спомиње преписку коју је водио са митрополитом крајем октобра и новембра.³⁵

Против владике Петра одмах после рукоположења пишу се клевете у Русију. Тако познати владичин непријатељ Софроније Марковић-Југовић доставља лажне изјаве Потемкину: „Он је отишао из Црне Горе са намјером да постане архијереј црногорски против тамошњег архијереја Арсенија Пламенаца којег је цијела Црна Гора изабрала за свога и који је био посвећен од цариградског патријарха који све црногорске архијереје поставља, а он није тамо смио ходити због тога што патријарх цариградски зна да је архијереј Арсеније Пламенац још жив. Због овога је он отишао ћесару и молио да ћесар одобри да га поставе за архијереја. Међутим, народ црногорски, губернатор Радоњић и архијереј Пламенац писали су ћесару да не допусти да се Петар Петровић посвети. У том писму говорили су да имају једнога архијереја, а два им нијесу од потребе. И када умре садашњи архијереј Пламенац, тада ће они изабрати по вољи цијелога народа црногорскога архијереја. Ја не знам ко га је поставио за архијереја само знам да није цариградски патријарх као што је то морало бити по закону црногорскоме”.³⁶

Као што смо видели владика Петар из Беча је писао митрополиту Путнику да намерава ићи у Русију. Знамо да је отуда 1785. г. протеран. Повода за протеривање било је више: прекинути дипломат-

³⁵ Превосходителњејшиј, Преосвјешчењејшиј и високодостојњејшиј

Г(осподине, Милостивјејши Г(осуд(а)р и благодјетељ мој

Минувшаго нојабрја 8-го числа имјел ја чест Вашој Екцеленцији писат, а втораго надесјат тогоже нојабрја дражајшеје ваше от 24-о октјабрја отчушеноје писмо исправно с истиноју радостију и удовољствијем получио и на оном мојим нижајшим отвјетом служио.

Много паки повторјају и вам дражајшему Патрону доношу что ја с царокраљевским величеством счастје имјел говорит и с вашим повељенијем тако и по објазаности мојег јего величеству и прочим Г(осу) дарјам мојим за дозвољителнују о посвјашченији мојем височајшују милост благодарил.

С рукоју благодарју Бога уже по прежњему оздравил дјела... совсјем окончил. Но будучи појезд мој ко отечеству мојему надлежит. Того ради веома бојус и не смеју подвергнут себе так ужасним и бједственим случаем которих часто зимноје времја наносит мореплавателем, по причине него онај на весну јегда морскоје путешесвије спокојњеје и без опасностеј бивајет, разсудих оставит, а между том с вједомостију здјешњих ашче и промисл неба дозволит дља свиданија своим родственикам в бјелоросији по празнику намјерају отити и жеже ли ми возможно будет однаго из оних способнаго ко обещчеј ползи собоју отвести.

Јест ли ми ваше превосходителство приказат в чем соизволите зачест и счестија себе сочту и ожитат прежде мојего отјезда буду ваших заповједах и за особитоје моје удовољствије и радост желајемоје о дражајшем благодјетеля мојег здравији извјестије при којем остају преврчуја себе в покровителство и неотемљемују вашего превосходителства милост цјелују вашу десницу имјеју чест називатсја вашего превосходителства

Г(осуд(а)рја мојего милостивјејшаго

нижајшиј и покорњејшиј всегда вјерни и објазани
слуга Петр Петрович

Вјена

Де 2-о

1784-го года

(АСАНУ, ПМА, Ф „А”, Ф 4. 609/II)

³⁶ Драговић, 244.

ски односи, рукоположење у Карловцима и клевете владичиних непријатеља као што је ова из пера Софронија Марковића. О томе овако пише Драговић: „Руској влади није могло бити пријатно што је Петар Петровић тражио од Аустрије оно што није могао добити од Русије — архијерејско посвећење, па пошто је видела да је доживела фијаско тхела је да му се освети”.³⁷

На овакав дрски став руске дипломатије владика Петар одговара познатим писмом из Минска, у коме, поред осталог, пише: „Чудновато је такође и то, како се могло од мене као слободног човјека захтијевати да ја не будем архијереј без допуштења рускога синода. Зар они не знају да власт рускога синода не прелази преко граница руске државе? То од нас не могу тражити ни васељенски патријарси, јер српски народ одавно има свога архиепископа који има право посвећивати архијереје”.³⁸

Као што смо видели св. Петар је хтео још 1782. г. да успостави прекинуте дипломатске односе са Русијом и да у православној земљи тако омогући своје посвећење, када укидањем Пећке патријаршије није могао да то постигне код свога патријарха. Како му је била ускраћена и та могућност, а народне потребе су тражиле да што пре буде рукоположен да би преузео црквену и световну управу у Црној Гори, обратио се карловачком митрополиту као наследнику трона прогнаних српских патријараха у Аустрији. То је био најбољи могући пут да буде у заједници са српским архијерејима, који су, иако у туђој држави, бринули о српском народу у избеглиштву и тако представљали „најсроднију цркву која је такође била део Пећке патријаршије”.³⁹

Zusammenfassung

Vaso Ivosevic

DIE ORDINATION DES HL. PETER VON CETINJE

Montenegro war seit der Entstehung der Serbischen Kirche ihr organischer Teil und hat immer seine geistliche und jurisdiktionelle Einheit mit deren Patriarchen bezeugt. Dies wurde auch durch Ordinationen seiner Bischöfe zur Erscheinung gekommen. Die schwierigen politischen Umstände, besonders die Aufhebung des Patriarchats von Pec, haben die Theokraten von Montenegro gezwungen, legale Erben des Patriarchats wegen ihrer Ordination im Ausland aufzusuchen. Die Ordi-

³⁷ Драговић, 228.

³⁸ Вуксан, 37.

³⁹ Дурковић, 88. Митрополит Петар II Петровић-Његош је последњи и једини црногорски теократа који је посвећен у чин архијереја у Русији. То је била последица обновљених дипломатских односа.

nation des montenegrinischen Metropoliten Peter von Cetinje wurde aus diesem Grund in Sremski Karlowtzi und zwar vom damaligen Metropoliten Mojsije Putnik mit einigen serbischen Bischöfen vollzogen.

Es werden zuvor Verhandlungen und Korrespondenz zwischen Montenegro und Österreich geführt damit Kaiser Joseph II diese Ordination daselbst bewilligen würde.

Im Archiv der Karlowitzer Metropole ist die Dokumentation vom Ablauf dieser Verhandlungen und von der Ordination selbst aufbewahrt. Neben dem Protokoll der Sitzung des Hl. Synods der Karlowitzer Metropole, in welcher das Datum der Ordination bestimmt wurde, ist auch die erste Predigt des neukonsekrierten Bischofs und das Grammata des Metropoliten Putnik von der Ordination, aufbewahrt. Die Ordination ist in der Karlowitzer Kathedrale des Hl. Nicholas am Sonntag, dem 13. Oktober 1784, stattgefunden.

Die oben erwähnte Dokumentation ist hier mit einem Kommentar veröffentlicht.

Резюме

Васо Ивошевич

ХИРОТОНИЯ СВ. ПЕТРА ЦЕТИНСКОГО

Черногория от начала Сербской Церкви была ее органической частью и всегда свидетельствовала свое духовное и юрисдикционное единство с ее патриархам. Это манифестовалось и через рукоположение ее епископов. Тяжелые политические условия, особенно со времени уничтожения Печской патриархии, заставляли черногорских теократов искать в изгнании законных наследников Патриархии для своих посвящений. Хиротония черногорского митрополита Св. Петра I Цетинского, по этим причинам, происходила в Сремских Карловцах. Ее совершил тогдашний митрополит Моисей Путник с несколькими сербскими архиереями. Велись дипломатические переговоры и переписка между Черногорией и Австрией, чтобы царь Иосиф II-ой допустил это рукоположение. В архиве Карловачке митрополии сохранились документы о течении этих переговоров и о самом чине посвящения Св. Петра. Кроме протокол заседания Св. Синода Карловачке митрополии, на котором установлена дата рукоположения, сохранилась и первая архипастирская проповедь новопосвященного епископа и грамота митрополита Путника о хиротонии. Посвящение произошло в Карловачском соборе Св. Николая, в воскресенье 13. октября 1784. года.

Упомянутый архивский материал печатается здесь с комментариями.